

CZECH FISCAL POLICY IN TIME OF PANDEMIC CRISIS

Natalie Uhrová¹

Abstract

Fiscal policy is an essential part of every country's economic policy. The stability of public finances is important for maintaining economic prosperity and the functioning of the economy. It follows from economic theory that in times of boom, states should be able to create reserves for the period when it will be necessary to rehabilitate the economy due to the decline in its performance caused by any impulse. The creator of fiscal policy is the government, so it is clear that its implementation will not be subject only to economic factors, but especially to the effort to gain voting votes for the next term. For this reason, most EU countries, but also most of the world's economies, are facing the problem of a debt crisis. And it is beginning to take on a large dimension. The aim of this paper is to map the development of the fiscal situation in the domestic economy. Based on the obtained data, the current situation is described and recommendations for the implementation of fiscal policy for the following period are outlined in order to prevent the possibility of applying the debt brake.

Keywords

Fiscal Policy, Public Deficit, Public Debt, Debt Crisis, Debt Brake.

I. Úvod

Fiskální politika je nezbytnou součástí hospodářské politiky každého státu. Stabilita veřejných financí je důležitá pro zachování ekonomické prosperity a fungování ekonomiky. Z ekonomické teorie vyplývá, že v době konjunktury by si státy měly být schopny vytvořit rezervy pro období, kdy bude třeba sanovat ekonomiku z důvodu poklesu její výkonnosti vyvolané jakýmkoli impulsem. Bohužel, z reality většiny států vyplývá, že je velice pohodlné pracovat s deficitem veřejných financí bez ohledu na fázi hospodářského cyklu, ve kterém se momentálně ekonomika nachází. K tomuto rovněž přispívá závislost fiskální politiky na politickém cyklu. Tvůrcem fiskální politiky je vláda, takže je zřejmé, že její realizace nebude podléhat pouze ekonomickým faktorům, ale zejména snahou získat voličské hlasy na další funkční období. Z tohoto důvodu se většina zemí EU, ale rovněž většina světových ekonomik, potýká s problémem dluhové krize. A ta začíná nabývat velkého rozměru. Tuzemské veřejné finance, přestože se nevyvíjejí příliš pozitivně, se potenciálně mohou poměrně snadno vrátit na dráhu udržitelného vývoje. Ve srovnání s jinými zeměmi EU tak nedošlo k rozvratu veřejných financí. Současně je ale třeba přijít co možná nejdříve s věrohodným plánem konsolidace veřejných financí pro příští období. Tento plán však zatím nepředstavila ani stávající vláda a ani žádná z politických stran a uskupení zatím ve svém předvolebním programu, pokud již byl zveřejněn, nenabízí uspokojivé řešení.

II. Fiskální politika na počátku vzniku České republiky

Vývoj fiskální politiky ČR se datuje od jejího vzniku v roce 1993. V této době probíhal v nově se formující demokracii proces transformace centrálně plánované ekonomiky na ekonomiku tržní. Zvolená transformační strategie byla inspirována zejména obdobím vlády Margaret Thatcherové ve Velké Británii, jejíž politika, někdy označována také jako „thatcherismus“, byla založena na liberálních ekonomických teoriích, které doporučují politiku snižování daňového zatížení, omezování vlivu státu, odborů a regulaci imigrace. V tomto duchu se přistupovalo rovněž k realizaci fiskální politiky v České republice. Státní rozpočet byl v kontextu s liberálními principy koncipován až do roku 1998 jako vyrovnaný. Objevovaly se dokonce snahy o uzákonění vyrovnaného rozpočtu, které ale nabyly nakonec přeneseny do legislativní úpravy.

¹PRIGO University, Vítězslava Nezvala 801/1, 736 01 Havířov, Czech Republic. E-mail: natalie.uhrova@prigo.cz.

Změnou politické reprezentace po volbách v roce 1998, kdy volby poprvé v porevolučním období vyhrála levicově orientovaná politická reprezentace v podobě ČSSD, se mění, mimo jiné, přístup k realizaci fiskální politiky. Státní rozpočet přestává být schvalován jako vyrovnaný a začíná se pracovat s deficitním hospodařením státu.

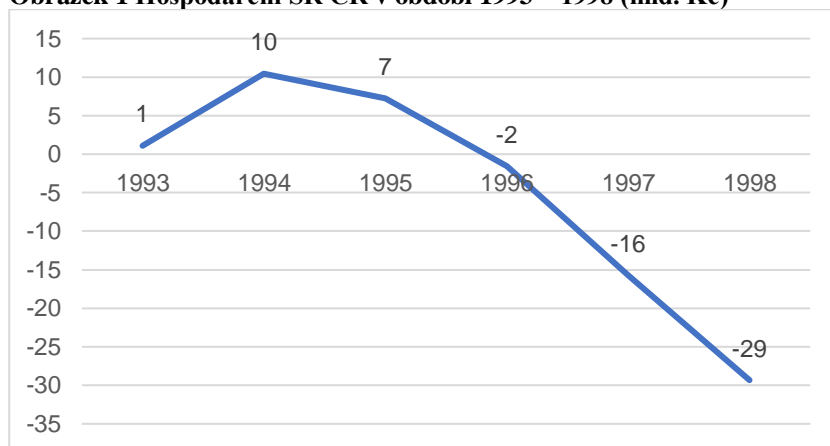
Tabulka 1 Vývoj státního rozpočtu v České republice do roku 1998 (mld. Kč)

	1993	1994	1995	1996	1997	1998
Schválený rozpočet	0	0	0	0	0	0
Výsledné hospodaření	1,1	10,4	7,2	-1,6	-15,7	-29,3

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

Z tabulky 1 je zřejmé, že fiskální politika, jako nástroj hospodářské politiky, je silně závislá na politickém cyklu. Je to mocný nástroj získávání politických bodů, zejména v předvolebním období. Z hospodaření státu v 90. letech 20. století je zřejmá snaha o udržitelnost veřejných financí. Samozřejmě, jde o období, které je ovlivněno celou řadou mimořádných zásahů do ekonomiky v souvislosti s probíhajícím procesem transformace. Příjmy státu tak byly mimořádně posíleny zejména příjmy z probíhajícího procesu privatizace státního majetku.

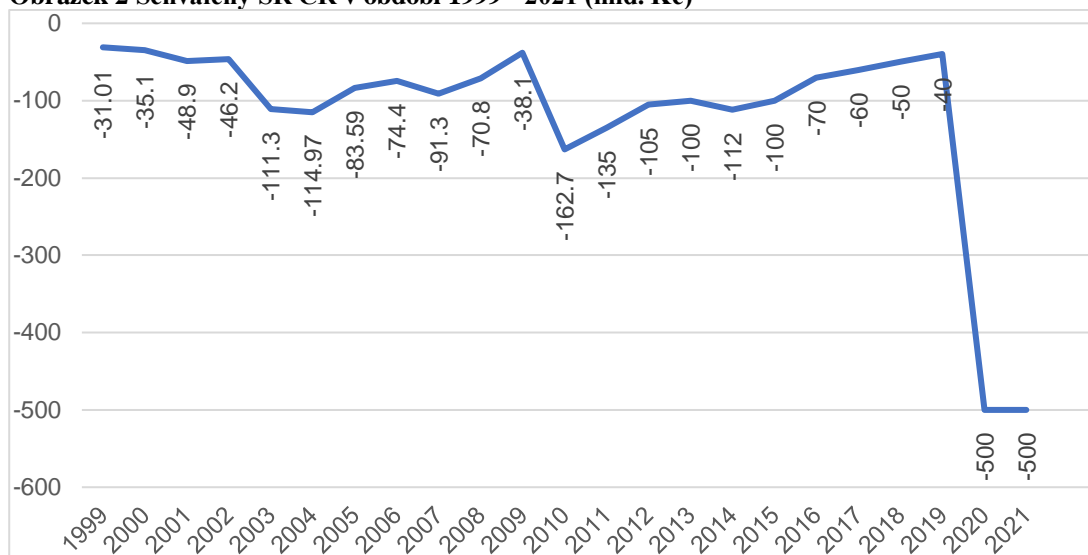
Obrázek 1 Hospodaření SR ČR v období 1993 – 1998 (mld. Kč)

Zdroj: Český statistický úřad (2021)

Změnou v pojetí fiskální politiky byl volební rok 1998, ze kterého jako vítěz končí sociální demokracie. Končí tak etapa sestavování státního rozpočtu s vyrovnanou bilancí. Od roku 1996 je státní rozpočet sestavován vždy jako deficitní (obrázek 2).

Obrázek 2 Schválený SR ČR v období 1999 - 2021 (mld. Kč)

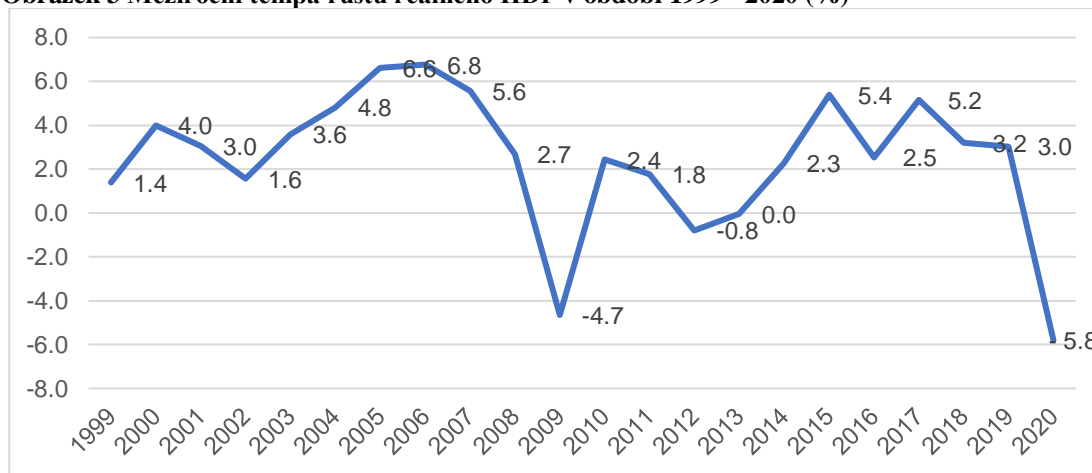

Zdroj:

Ministerstvo financí ČR (2021)

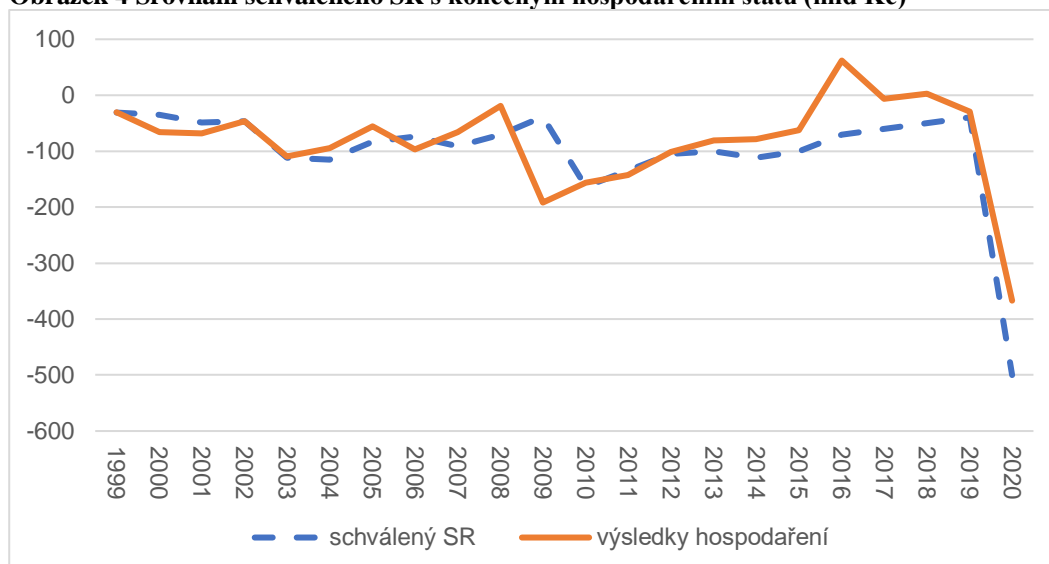
Z obrázku 2 je zřejmé, že deficitní hospodaření státu se stává od roku 1999 realitou. Nejde pouze o výši deficitu, ale také o to, jakým způsobem se peníze v ekonomice alokují. Pokud směřují do investiční aktivity, mohou v dlouhodobém horizontu podporovat ekonomický růst země. Jsou-li ale nástrojem „lábivé“ a populistické politiky státu, jde o krátkozrakou politiku, která nepřináší prorůstový efekt. Schvalování státního rozpočtu ve vztahu k růstu ekonomiky je možno vyčíst srovnáním obrázků 2 a 3.

Obrázek 3 Meziroční tempa růstu reálného HDP v období 1999 - 2020 (%)

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

Zajímavým srovnáním je schválený rozpočet pro dané rozpočtové období s výsledným hospodařením státu. Je možno říct, že zákon o státním rozpočtu je nejčastěji porušovaným zákonem v ČR. Nejen, že ani v jednom roce nebyl naplněn, ale v některých letech byl rozdíl schváleného hospodaření státu s konečným výsledkem hodně rozdílný. Největší rozdíly je možno vidět v roce 2009, kdy byl do té doby výsledkem hospodaření státu rekordní deficit (téměř 200 mld. Kč). Oproti plánovanému deficitu 38,1 mld. Kč byl rozdíl 154, 29 mld. Kč. Výsledek hospodaření státu je bezesporu spojen s nutností reagovat na dopady finanční krize, která ovlivnila ekonomiku ČR. Naopak výsledek hospodaření z roku 2016, kdy byl plánován deficit 70 mld. Kč, skončil přebytkem ve výši téměř 62 mld. Kč (tedy rozdíl téměř 132 mld. Kč). Srovnání ukazuje obrázek 4.

Obrázek 4 Srovnání schváleného SR s konečným hospodařením státu (mld Kč)

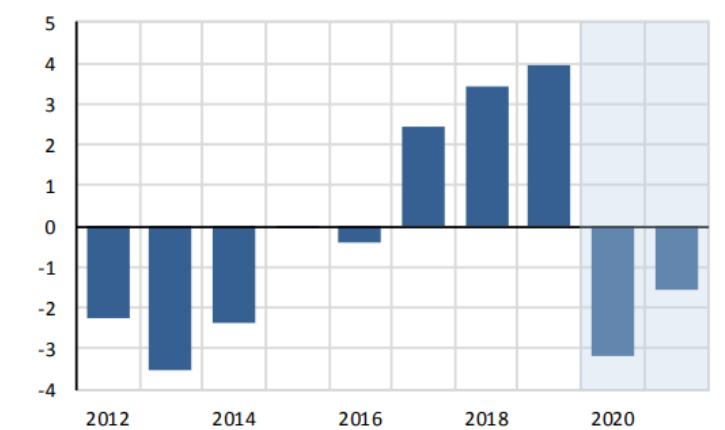
Zdroj: Český statistický úřad (2021)

Jednou z nejdůležitějších funkcí fiskální politiky je funkce stabilizační. Tedy úkolem fiskální politiky je vyrovnávat výkyvy ekonomiky, které vznikají v důsledku hospodářského cyklu. Pro naplnění této funkce by měla být aplikována proticyklická fiskální politika, tzn., že v období kladné produkční mezery by mělo docházet ke zlepšování strukturálního salda a v období záporné produkční mezery může docházet k jeho zhoršování. Velikost produkční mezery ukazuje tabulka 2 a obrázek 5:

Tabulka 2 Produkční mezera a potenciální produkt (%)

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (výhled)	2022 (výhled)	2023 (výhled)	2024 (výhled)
Produkční mezera	0,0	-0,3	2,4	3,3	3,6	-3,1	-1,4	0,4	0,5	0,3
Růst potenciálního produktu	2,5	2,7	2,6	2,4	1,8	1,1	1,3	1,9	2,0	2,1

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

Obrázek 5 Produkční mezera jako % potenciálního produktu

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

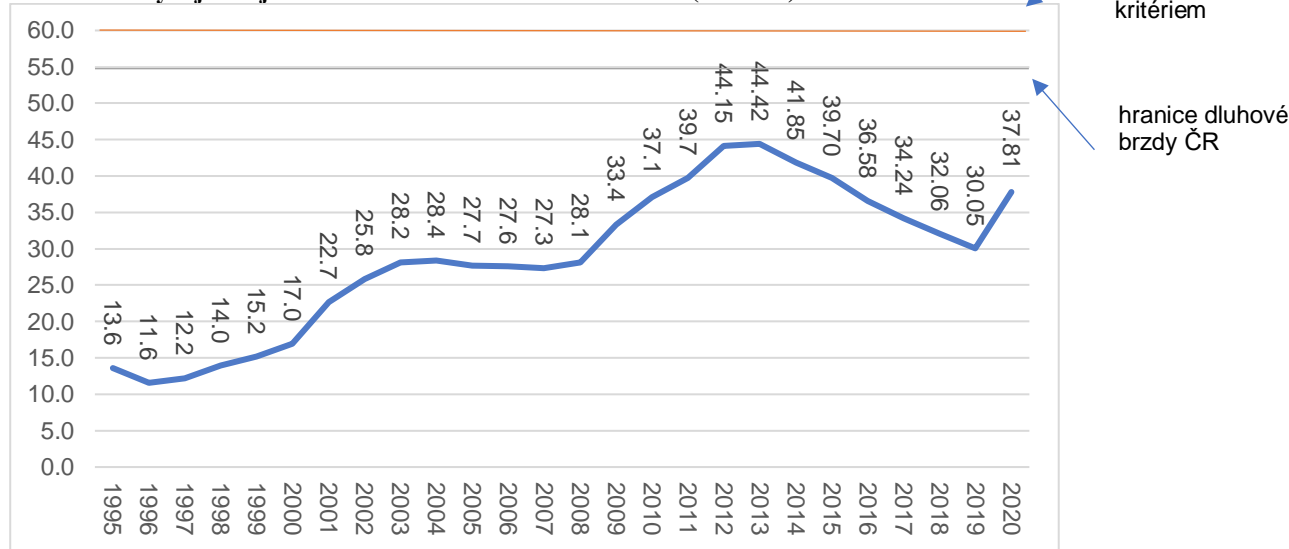
Porovnáním strukturálního salda a produkční mezery patrné, že v letech 2017 – 2019 docházelo k procyklické expanzi, kdy docházelo ke stimulaci ekonomiky, přestože existovala kladná produkční mezera. Důsledkem bylo zhoršování strukturálního salda, čímž docházelo k vyčerpávání prostoru pro fiskální reakci v období, kdy by to pro ekonomika bylo žádoucí. Změna situace nastala hned

v následujícím roce nástupem pandemie. Fiskální politika zareagovala expanzivně, což lze označit, vzhledem k situaci za vhodné. Bohužel však vyčerpání fiskálního prostoru v předešlých letech vedlo k vyšším deficitům, než by bylo nutné, pokud by se v minulosti fiskální politika chovala proticyklicky. Expanzivní fiskální politika byla v roce 2020 prováděna částečně prostřednictvím dočasných programů a opatření (Antivirus, apod.), které nezatěžují strukturální bilanci v delším období. Také v roce 2021 by měla mít fiskální politika expanzivní charakter, přičemž však dojde ke zhoršení strukturálního salda na úkor jednorázových a přechodných opatření, což znamená, že trvalá změna ve výši daní a výdajů nahrazuje jednorázové programy. V období let 2022 – 2024 by pak měla podle prognózy MF ČR probíhat proticyklická restrikce spojená s avizovaným zlepšováním strukturálního salda alespoň o 0,5 p.b. ročně. Tento trend je možno hodnotit pozitivně. Postupné zlepšování se ale odráží od hodnoty vysokého strukturálního deficitu 6,5 % HDP odhadovaného pro rok 2021. Navíc, pokud by fiskální stimuly spojené výlučně s pandemií COVID-19 byly skutečné jednorázové a přechodné, pak by nemohlo strukturální saldo dosahovat tak enormních záporných hodnot i v letech 2022 – 2024, tj. po očekávaném odeznění nejakutnější fáze pandemie (NRRV, 2021).

III. Fiskální politika v období pandemie

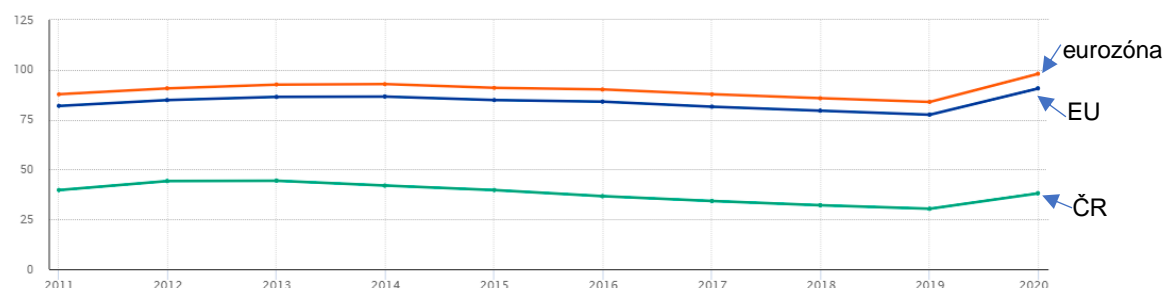
Z předcházejícího textu je zřejmé, že do roku 2019 docházelo v České republice k postupnému snižování deficitu veřejných financí, což se následně projevilo také v poklesu veřejného dluhu. ČR patří dlouhodobě k zemím EU s nejnižším zadlužením. Ještě v roce 2020 byla ČR v rámci EU čtvrtou zemí s nejnižším zadlužením. Před námi se umístilo pouze Estonsko, Lucembursko a Bulharsko. Ve všech ostatních zemích EU dosahuje veřejný dluh vyšší hodnoty. Průměrná hodnota veřejného dluhu EU 27 je 90,7 % HDP, eurozóny pak dokonce 98 % HDP.

Obrázek 6 Vývoj veřejného dluhu ČR v období 1995 - 2020 (% HDP)

Zdroj: Český statistický úřad (2021)

Obrázek 7 Vývoj veřejného dluhu EU (% HDP)

Zdroj: EUROSTAT (2021)

Je tedy důvod se nad stavem veřejných financí České republiky znepokojovat? Pandemický rok 2020 zvrátil vývoj veřejných financí ve všech státech světa. Masivní pumpování peněz do ekonomiky v podobě různých záchranných programů byl důvodem růstu zadlužení všech ekonomik.

V případě České republiky dosáhl v loňském roce nominální HDP 5 695 mld Kč (ČSÚ, 2021). Podle poslední prognózy MFČR, zveřejněné před vypuknutím pandemie, byl odhad HDP za rok 2020 5 913 mld Kč (MFČR, 2020). Hrubým odhadem je tedy možno říct, že díky pandemické situaci přišla ČR v loňském roce v podobě nominálního HDP o 218 mld. Kč. To, že tato ztráta nebyla ještě citelnější, můžeme přičíst právě enormnímu nárůstu veřejného zadlužení.

Pandemická situace v loňském roce se rovněž promítla do stavu veřejných financí. Jenom schodek státního rozpočtu, jehož podíl na celkovém schodku veřejných financí je zásadní (v roce 2020 byl celkový deficit veřejných financí 5,8 % HDP, deficit ústřední vlády 6,3 % HDP), se v loňském roce dostal na hodnotu necelých 370 mld. Kč (MFČR, 2021). Odhady hospodaření státu před vypuknutím pandemie předpokládaly, že z původního deficitu 40 mld. Kč, který byl Poslaneckou sněmovnou v roce 2019 schválen, skončí státní rozpočet deficitem kolem 50 mld. Kč. Jednoduchou matematikou tedy můžeme vyčíslit náklady pandemie na 218 mld. Kč přímé ztráty ekonomiky plus zhruba 320 mld. Kč nového dluhu vzniklého v rámci hospodaření státního rozpočtu. Celkově tak můžeme vyčíslit loňskou pandemickou ztrátu české ekonomiky (přímou, navýšenou o nárůst dluhu) na 538 mld. Kč. Kromě deficitu vzniklého hospodařením ústředního státního rozpočtu je třeba počítat také s deficitem municipalit a dalších částí soustavy veřejných financí (např. zdravotních pojišťoven).

Pro rok 2021 schválila poslanecká sněmovna dne 18. 12. 2020 státní rozpočet s deficitem 320 mld. Kč. Už při jeho schvalování bylo zřejmé, že v takové výši deficit v roce, kdy se bude muset ekonomika vyrovnávat s následky epidemie a čelit případným dalším restrikcím, přijímaným na tlumení jejích dopadů, nebude stačit. Hned v únoru 2021, dne 15. 2. 2021, Poslanecká sněmovna schválila novelu zákona o státním rozpočtu, ve které byl plánovaný deficit 320 mld. Kč navýšen na 500 mld. Kč. Srovnání ukazuje obrázek 8:

Obrázek 8 Srovnání původního deficitu SR 2021 a deficitu po novele (mld. Kč)

(mld. Kč)	Zákon o SR na rok 2021	Novela zákona o SR na rok 2021
Příjmy	1488,3	1 385,6
Výdaje	1808,3	1 885,6
Saldo	-320	-500

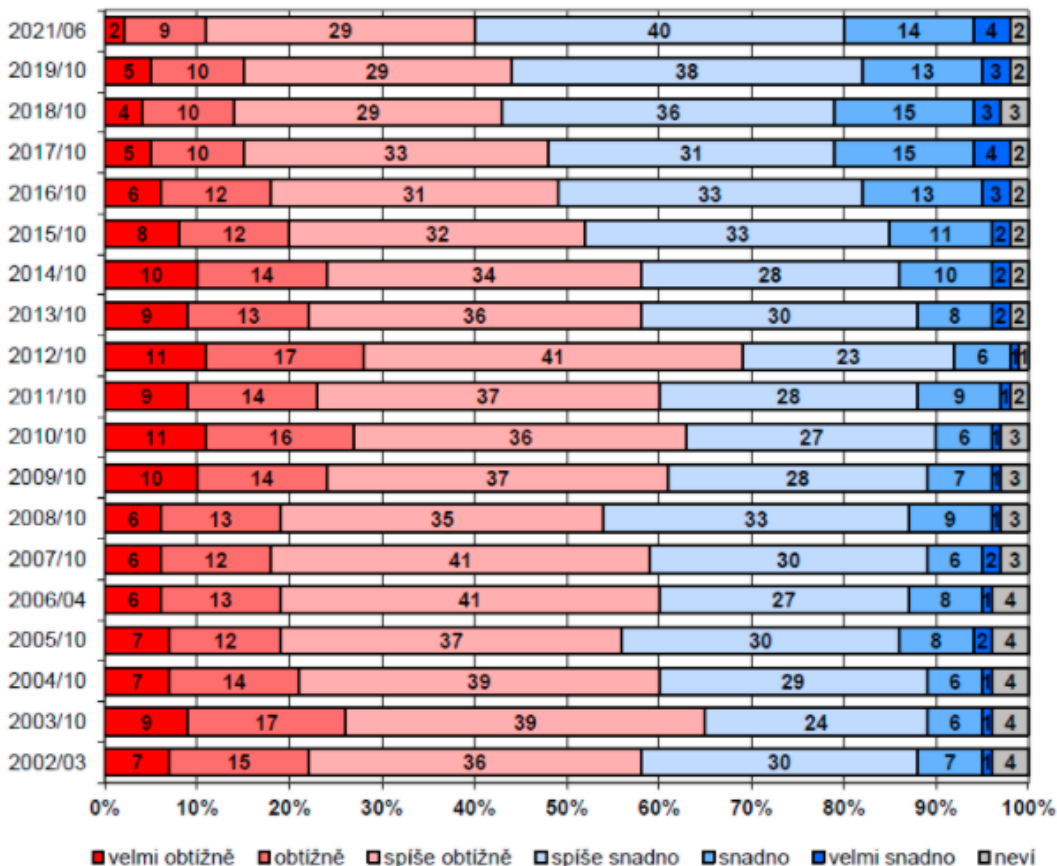
Zdroj: MFČR (2021)

Zatímco původně schválený schodek byl neudržitelně nízký, nově schválený deficit 500 mld. Kč je hodnocen jako neopodstatněně hluboký. Odhady deficitu se vesměs pohybují v pásmu od 400 do 450 mld. Kč. Je tedy zřejmé, že vláda hodlá využít fiskální politiku ve volebním roce k získávání volebních hlasů. Jednorázové výdaje, typu „rouškovného“, mohou zbytečně prohloubit deficit veřejných financí a navýšit už tak narůstající dluh České republiky. Pouze pro ilustraci, to, že jde bezesporu o střet hospodářského a politického cyklu, ukazuje i fakt, že důchodci dostali koncem loňského roku jednorázový finanční příspěvek 5 000 Kč. Státní rozpočet to vyšlo na 15 mld. Kč. To je mimochodem více, než v souhrnu stály kompenzační bonusy pro OSVČ.

Celou situaci dokládají také výsledky průzkumů CVVM, které byly provedeny letos v červnu. Je velmi překvapivé, že české domácnosti jsou od roku 2002 nejspokojenější s vlastní finanční situací zrovna v době, kdy česká ekonomika prochází, nebo se čerstvě zotavuje ze svého historicky rekordního propadu ekonomické výkonnosti (obrázek 9). Jednoznačně zásadní podíl na takovém výsledku má ochota vlády zachraňovat hospodářství, jeho zaměstnanost a poptávku, a to ovšem za cenu enormního nárůstu zadlužení. Nárůst dluhu zkrátka umožnil vyhladit propad ekonomiky, respektive ztlumil nepříznivý dopad tohoto propadu na trh práce, zaměstnanost a celkovou poptávku.

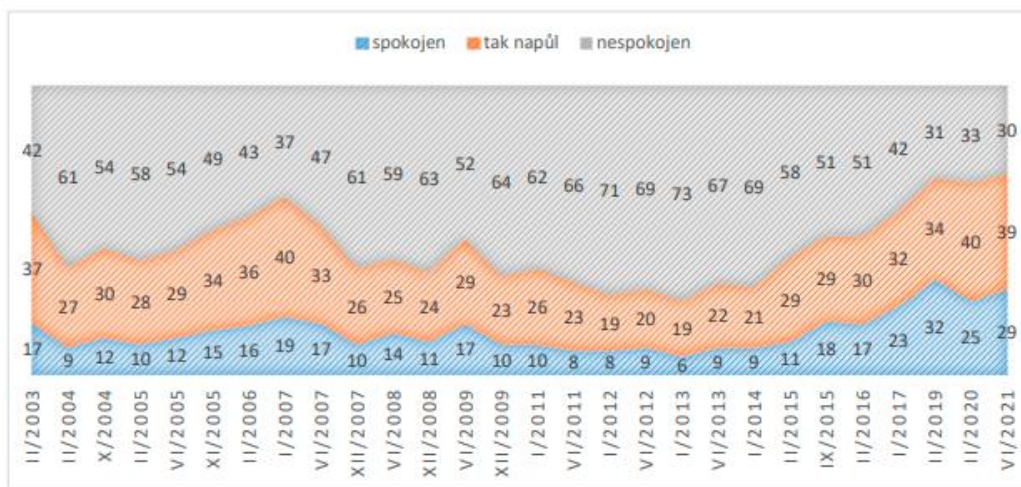
České ekonomice v čase pandemie pomohly programy jako Antivirus, kompenzační bonusy, odklady splátek dluhu či výhodné půjčky. A hlavně dluh, který to vše financoval a financuje. Dluh však představuje jen budoucí daň. I tento průzkum ukazuje, že politiky příliš nezajímá dlouhé období, ale pouze čas do voleb. V posledních třech letech je nejvyšší procento respondentů spokojeno se sociálními jistotami, které jim stát nabízí. V roce 2021 je to téměř 30 % respondentů.

Obrázek 9 Jak domácnosti vychází se svými příjmy – časové srovnání (%)

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost 29. 5. – 13. 6. 2021, 957 respondentů starších 15 let, osobní rozhovor.

Obrázek 10 Spokojenost se současným stavem – sociální jistoty (%)

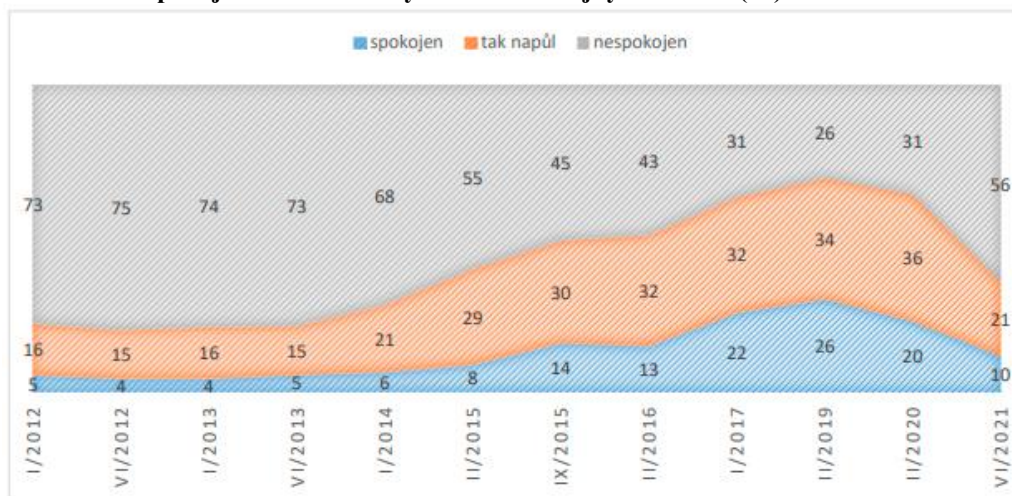

Pozn.: Údaje představují součty podílů odpovědí „velmi spokojen“ + „spíše spokojen“ a „velmi nespokojen“ + „spíše nespokojen“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost (2021).

V kontrastu s tímto výsledkem pak vychází průzkum spokojenosti občanů se současným stavem veřejných financí. Je vidět, že přestože jim současná situace vyhovuje, uvědomují si, že rostoucí výdaje ze státního rozpočtu a zadlužování ekonomiky je nebezpečné. V letošním roce vnímá pozitivně stav veřejných financí pouze 10 % respondentů.

Obrázek 11 Spokojenost se současným stavem veřejných financí (%)

Pozn.: Údaje představují součty podílů odpovědí „velmi spokojen“ + „spíše spokojen“ a „velmi nespokojen“ + „spíše nespokojen“. Dopočet do 100 % tvoří odpovědi „neví“.

Zdroj: CVVM SOÚ AV ČR, Naše společnost (2021).

IV. Co na to říkají ratingové agentury?

Stav plnění státního rozpočtu od počátku letošního roku napovídá, že letos státní rozpočet pravděpodobně vykáže ještě hlubší schodek než v roce 2020. Půjde tak o smutný rekord. Zatímco loni schodek nakonec nedosáhl úrovně 400 miliard, letos ji pravděpodobně překoná. Je třeba totiž také přihlídnout k faktu, že se, mimo zvýšené výdaje v důsledku pandemie, projeví v letošních příjmech státního rozpočtu také dopad zrušení superhrubé mzdy a zvýšení slevy na poplatníka. Tyto dva faktory letos citelně přispějí k rychlejšímu prohlubování schodku, než jaké by nastalo, pokud by tato opatření loni v rámci daňového balíčku schválena nebyla. Celkově veřejné rozpočty připraví o zhruba sto miliard korun. Měsíční plnění státního rozpočtu ukazuje tabulka 2.

Tabulka 3 Měsíční pokladní plnění SR 2021 (kumulativně, mld. Kč)

	PŘÍJMY	VÝDAJE	SALDO
leden	120,1	151,6	-31,5
únor	217,0	303,1	-86,1
březen	339,7	464,9	-125,2
duben	441,8	633,8	-192,0
květen	553,0	807,9	-255,0
červen	712,8	977,8	-265,1
červenec	836,3	1115,7	-279,4

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

Jak na situaci s českými veřejnými financemi reagují ratingové agentury? Ratingové agentury působí mezinárodně a vnímají tak celosvětový kontext. V něm růst českého veřejného zadlužení nijak varovně nevybočuje z trendu loňského, tak mimořádného roku. Ratingové agentury Moody's a Fitch Ratings, jejichž hodnocení je pro mezinárodní investory stěžejní, ve svých letošních hodnoceních nejen zachovaly Česku a jeho dluhu stávající rating, ale také výhled. To znamená, že v současnosti nepředpokládají v oblasti českých veřejných financí vývoj, který by mohl vést ke zhoršení ratingu.

Obrázek 12 Ratingové hodnocení ČR podle ratingových agentur – aktuální stav

Ratingová agentura	Domácí dlouhodobé závazky	Výhled	Zahraniční dlouhodobé závazky	Výhled	Udělen/potvrzen
Moody's	Aa3	Stabilní	Aa3	Stabilní	27.5.2020
S&P Global Ratings	AA	Stabilní	AA-	Stabilní	30.10.2020
Fitch Ratings	AA-	Stabilní	AA-	Stabilní	22.1.2021
JCR	AA	Stabilní	AA-	Stabilní	5.11.2020
R&I	AA-	Stabilní	AA-	Stabilní	9.3.2020
Scope Ratings	AA	Stabilní	AA	Stabilní	2.10.2020
Dagong Global Credit Rating	A+	Stabilní	A+	Stabilní	16.10.2018
ACRA Europe	AA	Stabilní	AA	Stabilní	24.7.2020
ACRA	AA	Stabilní	AA	Stabilní	22.1.2021

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

Pokud se podíváme na zadlužení z celosvětového pohledu, tak celkový světový dluh loni vzrostl o 24 bilionů dolarů na historicky rekordní úroveň 281 bilionů dolarů (IIF, 2021). Tato hodnota odpovídá úrovni 355 % světového HDP. Po přepočtu odpovídá uvedená suma 24 bilionů dolarů hodnotě necelých 557 bilionů Kč. Zadlužení české vlády loni vzrostlo o 410 miliard Kč. Tento nárůst, projevující se historicky rekordním schodkem státního rozpočtu čítajícím necelých 370 miliard Kč, se tedy podílel na loňském nárůstu celosvětového zadlužení z přibližně 0,07 %. Česká ekonomika přitom podle údajů Mezinárodního měnového fondu loni představovala zhruba 0,33 % světové ekonomiky v přepočtu podle parity kupní síly měny (IMF, 2021).

Z tohoto orientačního srovnání je tedy evidentní, že loňské rekordní zadlužování české vlády opravdu nijak varovně nevybočovalo z globálního trendu. Podstatná část světa, zdaleka nejen Česko, se totiž loni enormně zadlužovala kvůli dopadům šíření nákazy covid-19. Ratingové agentury to registrují.

Dobré hodnocení České republiky ratingovými agenturami by však rozhodně nemělo být signálem pro českou vládu veřejný dluh dále zvyšovat. Nebude dlouho trvat a investoři se budou zajímat o plán konsolidace veřejných financí české vlády. Dobré hodnocení je podmíněno přijímáním opatření ke zotavení veřejných financí. A ta zatím představena nebyla. V opačném případě by se úrokové náklady mohly výrazně zvýšit.

V. Narazí Česká republika na dluhovou brzdu?

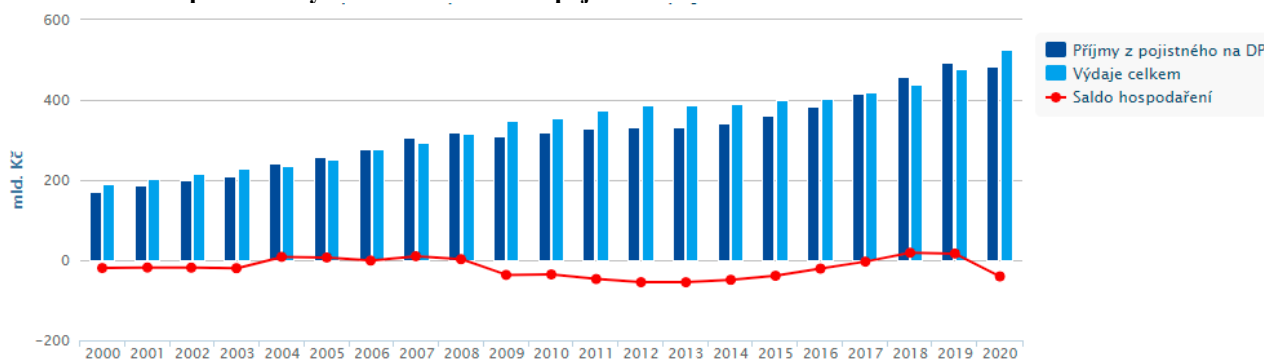
Je zřejmé, že veřejné finance jsou při současném nastavení fiskální politiky dlouhodobě neudržitelné. Ve střednědobém horizontu by jejich vývoj mohl vylepšit důvěryhodný plán ozdravení veřejných financí založený na revizi daňového systému, racionální úpravě rozpočtových výdajů a zefektivnění fungování veřejné správy, o kterém se již dlouho mluví. Na výrazné zhoršení fiskální situace vlivem pandemie, ale také krokům vlády v podobě výpadku daňových příjmů díky poklesu daňového zatížení a dalším jednorázovým předvolebním rozpočtovým výdajům v podobě navýšování starobních důchodů nad rámec zákonné valorizace, upozornila 22. 6. 2021 Národní rozpočtová rada vlády v každoročně vydávané Zprávě o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí. Kromě doporučení pro ozdravení veřejných financí ve střednědobém horizontu, Rada zároveň upozornila na největší problém pro vývoj veřejných financí do budoucna, což je stárnutí populace. Již několik let stále jen diskutovaná úprava důchodového systému je rovněž nezbytnou součástí konsolidace českých veřejných financí (NRRV, 2021).

Podle Zprávy, zveřejněné Radou dne 22. 6. 2021, hrozí České republice prolomení dluhové brzdy již v roce 2024, tedy o 19 let dříve, než uvádí projekce veřejných financí z loňského roku (NRRV, 2020). To znamená, že jeden hodně nepříznivý fiskální rok stačil na to, aby se české veřejné finance přiblížily k dluhové brzdě o téměř dvě dekády.

Legislativně byla dluhová brzda v české republice upravena již v roce 2017 zák. č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti. Zákon nabyt účinnosti od 21. 2. 2017. V § 14 jsou taxativně uvedena opatření, které jsou jednotlivé části veřejných financí přijmout, pokud se veřejné zadlužení dostane na hranici 55 % HDP. Podle Rady by se dalo dluhové brzdy předejít, pokud by vláda začala konsolidovat veřejné finance již v letošním roce. Což se ovšem neděje. Navzdory dopadům pandemie je nadále největším problémem pro budoucí vývoj veřejných financí stárnutí populace. Zpráva poukazuje na fakt, že pokud nebude provedena reforma důchodového systému, naroste podíl výdajů na starobní důchody v příštích 40 letech se stávajících 7,7 % HDP na 12,3 % HDP. Zatímco dnes připadají na každého občana staršího 65 let téměř 3 lidé v produktivním věku, během příštích 40 let tento podíl klesne o polovinu na 1,6.

Bilance důchodového systému ukazuje neudržitelnost penzí do budoucího období. Za rok 2020 důchodový účet vykázal deficit 40,55 mld Kč. Za první pololetí letošního roku je hospodaření v deficitu ve výši 8,97 mld. Kč. Spolu s projednávanými návrhy na další zvyšování penzí a nepříznivou projekcí stárnutí populace jde o významný faktor ovlivňující vývoj veřejných financí v budoucím období.

Obrázek 13 Hospodaření systému důchodového pojištění ČR v období 2000 - 2020

Zdroj: Ministerstvo financí ČR (2021)

VI. Závěr

Udržitelnost veřejných financí je v době, kterou poslední rok prožíváme, velice složitá. Všechny státy světa se snaží uvolňovat státní finance pro tlumení dopadů restrikcí, které jsou z důvodu celosvětové pandemie přijímány. Česká republika je stále v rámci EU čtvrtou zemí s nejnižším zadlužením. Tato pozice se může ale velice rychle změnit, pokud nenajde vláda odvahu přijmout opatření ke konsolidaci veřejných financí. Argument, že je fiskální situace v jiných zemích horší než u nás, také není tím nejvhodnějším. Je zřejmé, že dlouhodobě neřešené problémy českých veřejných financí se začínají projevovat. Náraz na dluhovou brzdu by byl tvrdým zásahem do všech částí české soustavy veřejných financí. Nastavovat restriktivní politiku ve volebním roce je velmi obtížné, ale pokud se budou nutná opatření neustále odkládat, mohou se české veřejné finance dostat do situace, jejíž řešení bude hodně bolestné a drahé. Je proto nejvyšší čas pro změny na straně příjmů i výdajů rozpočtu v podobě úpravy nastavení daňového zatížení, neustále odkládané důchodové reformy, která je vzhledem ke stárnutí populace nutná, redukce výdajů a zejména zefektivnění fungování státní správy. Zda bude mít enormní nárůst zadlužení své dlouhodobé neúnosné náklady, se teprve uvidí. Každopádně, dluhy se musí splácet a ten, na koho toto břemeno přenášíme, jsou budoucí generace.

Literatura

CVVM (2021). *Spokojenost se stavem vybraných oblastí veřejného života – červen 2021*. Dostupné z https://cvvm.soc.cas.cz/media/com_form2content/documents/c2/a5391/f9/ps210702.pdf (5. 8. 2021).

CVVM (2021). *Občané o ekonomické situaci svých domácností – červen 2021*. Dostupné z <https://cvvm.soc.cas.cz/cz/tiskove-zpravy/ekonomicke/prace-prijmy-zivotni-uroven/5417-obcane-o-ekonomicke-situaci-svych-domacnosti-cerven-2021> (5. 8. 2021).

Český statistický úřad (2021). *Předběžný odhad HDP - 2. čtvrtletí 2021*. Dostupné z <https://www.czso.cz/csu/czso/cr/predbezny-odhad-hdp-2-ctvrtleti-2021> (5. 8. 2021).

Český statistický úřad (2021). *Hlavní makroekonomické ukazatele*. Dostupné z https://www.czso.cz/csu/czso/hmu_cr (1. 8. 2021).

Český statistický úřad (2021). *HDP Výdajová metoda*. Dostupné z https://apl.czso.cz/pll/rocenka/rocnkavyber.makroek_vydaj (5. 8. 2021).

EUROSTAT (2021). *Government Deficit/surplus, Debt and Associated Data*. Dostupné z https://ec.europa.eu/eurostat/databrowser/view/GOV_10DD_EDPT1__custom_1196701/default/line?lang=en (1. 8. 2021).

Institut of International Finance (2021). *Global Debt Monitor*. Dostupné z <https://www.iif.com/Research/Capital-Flows-and-Debt/Global-Debt-Monitor> (5. 8. 2021).

MFČR (2020). *Makroekonomická predikce - leden 2020*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/makroekonomika/makroekonomicka-predikce/2020/makroekonomicka-predikce-leden-2020-37433> (30. 6. 2021).

MFČR (2021). *Plnění státního rozpočtu ČR za leden až prosinec 2020*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/pokladni-plneni-sr-40434> (30. 6. 2021).

MFČR (2021). *Novela zákona o státním rozpočtu zohledňuje snížení daňové zátěže i vyšší pomoc podnikatelům*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/novela-zakona-o-statnim-rozpocet-zohledn-40911> (30. 6. 2021).

MFČR (2021). *Ratingové agentury potvrzují vynikající rating ČR*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/tiskove-zpravy/2021/ratingove-agentury-potvrzuji-vynikajici-40678> (5. 8. 2021).

MFČR (2021). *Hospodaření systému důchodového pojištění*. Dostupné z <https://www.mfcr.cz/cs/verejny-sektor/statni-rozpocet/hospodareni-systemu-duchodoveho-pojisten> (5. 8. 2021).

Národní rozpočtová rada (2020). *Zpráva o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí. Červen 2020*. Dostupné z https://unrr.cz/wp-content/uploads/2020/07/Zpr%C3%A1va-o-dlouhodob%C3%A9-udr%C5%BEitelnosti-ve%C5%99ejn%C3%BDch-financ%C3%AD_2020.pdf (30. 6. 2021).

Národní rozpočtová rada (2021): *Zpráva o dlouhodobé udržitelnosti veřejných financí. Červen 2021*. Dostupné z https://unrr.cz/wp-content/uploads/2021/06/2021-ZPRAVA-O-DLOUHODOBE-UDRZITELNOSTI-VEREJNYCH-FINANCI_A.pdf (30. 6. 2021).

Zákon č. 600/2020 Sb., o státním rozpočtu České republiky na rok 2021.

Zákon č. 207/2020 Sb., zákon, kterým se mění zákon č. 23/2017 Sb., o pravidlech rozpočtové odpovědnosti, ve znění zákona č. 277/2019 Sb.